

Տ Ն Տ Ե Ս

ՀԱՆՐԱՊԵՏ ԱՄՍԵԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂՔ

ՏՆՏԵՍՆ յանձնարարեցէք Ձեր բարեկամայ. (թերթն աժան է և օգտակար ամեն ընտանեաց), բաժանորդագրին վեցամսեայ ՀԻՆԳ զրուշ միայն .

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ

Դաս Գ.

ԱՐՏԱԳՐԵԼՆ Ի՞ՆՁ Է

Ուղղակի եւ անուղղակի արտադրութիւն

ՊԵՏՐՈՍ . — Ճամբան եկած ատենա ինքնիրենս կ'ըսէի . « Պետրէ՛ , նորէն կ'երթաս կոր գլուխցաւութիւն տալու Տընտես Աղբօրը . . . Ներեցէք , ինչ գէշ վարժուեր է բերաննիս . Տնտես աղային պիտի ըսէի . կը՛ ներեք , էֆէնտիս :

ՏՆՏԻՍ . — Ես աւելի գոհ կ'ըլլամ , երբ կոչես զիս Տնտես աղբար կամ եղբայր Տնտես : Ձեռն յիշեր վառայ ըն՛ին այն խորհրդաւոր թռչունն , որոյ յուզիչ պատմութիւնն ըրաւ

մեզ Գարեգին վարդապետ Սրուանձտեանց (դեռ վարդապետ էր յայնժամ) . չէս յիշեր թորոս աղբարը : Բայց հիմայ թողունք թռչունը , միթէ մարդիկ իրարու տալու համար աւելի քաղցր անուն մ'ունին քան այդ եղբայր անունը : Մարդկային ազգն երբ ամենազարգացեալ վիճակի մը հասնի , մարդիկ առհասարակ եղբայր պիտի կոչեն զիրար : Այդ անունը տուօղն ալ ընդունօղն ալ ուրախակցութեան արժանի են . եւ ես ձեր կողմէն իբրեւ կազանդի նուէր կ'ընդունիմ եղբայր անունը :

Պ . — Ձեզի հետ տեսնուօղը , Տնտես Էֆէնտի . . . սխալեցայ , Տնտես աղբար . ձեզի հետ տեսնուօղը միշտ չահու վրայ է , ձեզի հետ տեսնուօղը երանելի է . բարա չունեցած տեղս՝ իս համոզեցիք որ հարստութիւն ունիմ , հարուստ եմ : Հիմայ ալ՝ ձեռքերս պարապ քովերնիդ եկայ , նայիմ որ ինէ նուէր ընդունած կ'ըլլաք կոր : Բայց ամենէն աւելի ինծի ուրախութիւն պատճառօղ բանը ո՞րն է՝ գիտէ՞ք . հրամանքնուդ հետ սանկ ժամանակ մը տեսնուելէս ետքը՝ օրին մէկը պիտի նայիմ որ . . . Էհ . . . առանց յոգնելու , առանց բան մը դոց ընելու , առանց ծախք ընելու , Տնտեսագիտութեան նման ամենակարեւոր գիտութիւն մը սորվեր եմ : Ամենը ամենը երկու դաս առեր եմ հրամանքէդ , ու անցած օր մէկուն հետ՝ սորված բաներուս վրայ երբոր սանկ կը խօսէի , «Վայ դուն տնտեսագէտ եղեր ես» ըսաւ գոհութեամբ . ուսումնական ու բարի մարդ մըն է ըսօղը : Բայց գիտէ՞ք , որքան ալ չար ու նախանձ ու տգէտ մարդիկ կան . ինչ բարկացայ անցած օր . քանի մը հոգի մէկ եղեր՝ ձեզ կը բամբասէին կոր . դուք Տնտեսագիտութեան վրայ գրելու չէք եղեր , դուք սանկ ընելու էք եղեր , դուք նանկ ընելու էք եղեր : Ձէի ուղեր ձեզի խնայնել , բայց . . . :

Տ . — Ի՞նչ փնտս ունի , գիտեմ ես . եւ եթէ կ'ուզէք , անուանեմ ձեզ այն անձինքն՝ որք պիտի խօսէին յաւիտեան ամեն գրուածներս եւ ամեն գործերս . Ես պիտի գրեմ ու գործեմ յաւիտեան , արհամարհելով հանրային բարւոյն այն ուխտեալ թշնամիներն : Այլ պէտք է ըսել որ ես Տնտեսագիտութեան վրայ կը գրեմ ո՛չ տնտեսագէտի յաւակնու-

թեամբ, այլ որովհետեւ ի վաղուց սիրած եմ այդ գիտութիւնն, որովհետեւ այդ գիտութեան վրայ գրող հեղինակաց գլխաւորներն ընթերցած եմ՝ Ատամ Սմիթէն սկսեալ մինչեւ իվ Կիւյօ, որովհետեւ Եւրոպական համալսարանի մը մէջ անուանի հեղինակ-դասաւորի մը դասախօսութեանց հետեւած եմ, որովհետեւ քանի տարիներէ հետէ ալ աշխարհի տնտեսագիտական շարժման կը հետեւիմ Տիսեսագիտաց Օրադրին⁽¹⁾ միջոցաւ, առանց հաշուելու ի սկզբանէ անտի Ռըվիւ Տէ Տեօմօնի մէջ կարգացած տնտեսագիտական յօդուածներս:

Պ. — Ձեր վրայօք ուրիշ բան մըն ալ իմացայ: Շատեր զարմացան որ ձեզի նման դասաւոր մը դուրս ձգեցին Կեդրոնական Վարժարանէն: Երբ վսեմաշուք կարապետ Շահպաղ եւ կարապետ Գարագաշ էֆէնտիներն ալ ինամակալութեան զարմանք ու ցաւ յայտներ են աս մասին, անոնք ինչ պատասխան տան՝ աղէկ. դուք իբրեւ թէ Սագըղլեան Յովհաննէս էֆէնտիին տեղ փաղաքական տնտեսութեան դասաւոր ելլալ կ'ուզէք եղեր Կեդրոնական Վարժարանին մէջ. ուրիշ դաս չէք ընդունիր եղեր: Ասանկ սուտ ալ կ'ըլլայ: Ո՞վ կը հաւատայ որ ասանկ տմարդի առաջարկութիւն մը ընէք դուք: Աս սուտը շինողներն ալ հարկաւ անոնք են, որոնք որ առջի օրէն ձեզի «փատած գլուխ» կոչեցին. Փիլիսոփայական քսոտարանի եւ Ինստիտուտի Շարժումի հեղինակին ինչ ալ յարմար անուն:

Տ. — Իրօղութիւնն այն է որ, ազգային ուսուցչաց հրաւեր զրկուելէ յառաջ, երբ բարեկամս Մինաս Չերաղ՝ ինամակալութեան անդամ՝ ինձ հարցուց թէ Կեդրոնական Վարժարանին մէջ ինչ ձիւղի վրայ կ'ուզէի դասախօսել, պատասխանեցի. «Ես, կամ ինչ արժանաւոր ուսուցիչներ պէտք է մտնեն ինամակալութեան մէջ, որ, ազգային մայր վարժարանի մը համար կանոնագիր չինելու եւ այն վարժարանին վրայ հսկելու կոչուած, միակ ազգային ուսուցիչ մ'ունի

(1) Քաղցր է ինձ յիշել եւ ասանոր թէ Մեծաշուք Գուիսոն Իշխան Լուսինեանի մեծանձնութեան շնորհիւ կ'ընթերցեմ սոյն Օրադրին երեք ամիսէ հետէ:

իր ծոցը, երբ տասն հոգի է կը բաղկանայ Խնամակալութիւնը. իսկ թէ ո՞ր ճիւղին վրայ կրնամ ամենէն աւելի ձեռնհասութեամբ եւ ամենէն աւելի եռանդեամբ ուսուցանել, այն ալ աշխատաբար շարագրութիւնն է: » Սոյն դասն ամենարժան ուսուցչի մը՝ Պէրպէրեան Էֆէնտիի յանձնուեցաւ: Տնտեսագիտութեան դալով, ինձ անտարակոյս պատիւ կը համարէի օգնական դասատու ըլլալ Սափըզ Էֆէնտիի՝ Նորին Վսեմութեան դասախօսութեանց ալ ունկընդբերով իբրեւ ուսանող:

Պ. — Բայց ձեր հոգն է որ Կեդրոնական Վարժարանին դասատու չէք եղեր, երբ ձեր Հանդէսներով բոլոր ժողովրդեան դասախօս կը կանգնիք...:

Տ. — Դիտէ՞ք որ ժամավաճառ կ'ըլլանք. կ'աղաչեմ ուրիշ ժամանակ ոչ դուք լսեցէք եւ ոչ ինձ իմացուցէք իմ վրայօքս եղած բարբառներն: Հրապարակային լուրջ դիտողութեանց միայն սլատասխան ունիմ: Հիմայ հարստութեան վրայ խօսինք:

Պ. — Այսօր հարստութեան Արտագրութեանը պիտի ըսկաինք, այնպէս չէ՞:

Տ. — Հարստութիւնն, այսինքն արեւն օգտակար քան որ յարմար ե ընող մարդու քնական, իմացական ու բարոյական պիտոյ՞ն, երեք չըջաններէ կ'անցնի. նախ կ'արտադրի, յետոյ կը բաշխուի եւ հուսկ ուրեմն կը սպառուի: Հիմայ լ'նչ է արտադրելը կամ հարստութիւնն արտադրելը:

Տ. — Մանկավարժութեան համար՝ դասատուն եղած է նուազ խօսելու քան աշակերտը խօսեցնել տալու համար: Պէտք է որ խորհիք եւ դուք գտէք տնտեսագիտական ճշմարտութիւններն. որովհետեւ այդ ճշմարտութիւնը երկնքէն զամիսիւղով վար իջած չեն, այլ մարդիկ՝ դիտելով ու խորհելով՝ հետզհետէ գրած են զայն: Դասատուին արուեստը կը կայանայ՝ ճշմարտութիւնն աշակերտաց մոտաց մէջ ծնուցանելուն վրայ. Մեծն Սօկրատ այս եղանակաւ կ'ուսուցանէր, եւ այս պատճառաւ մտաց ծնուցիչ անուանուեցաւ: Հիմայ երբ անգրագիտունաք այն բաներուն վրայ զորս ուսաք արդէն

կարօղ էք տալ հարցման պատասխանն . ի՞նչ է արտադրելն , հարստութիւն արտադրելն :

Պ . — Քանի որ ամեն օգտակար բան հարստութիւն կը կոչուի՝ ինչ մեծութեամբ եւ ինչ քանակութեամբ ալ ըլլայ , ըսել է թէ հարստութիւն արտադրելն ալ օգտակար բաներ ստեղծել է , օգտակար բաներն աշխարհիս վրայ չատցնել է աշխատութեամբ :

Տ . — Մտքերնիդ ուղիղ է , սակայն բացատրութիւննիդ ուղիղ կամ ճիշդ չէ : Արտադրելն համանիշ ըրիք ստեղծելի : Ձեզ կը յիշեցնեմ գիտական մեծ առած մը՝ որ սոքալ կը յեղեղուի . Ոչինչ ստեղծանի , ոչինչ եղծանի . աւելի պարզ բացատրութեամբ , բան մը յառաջ չը գար ոչնչէ ու բան մ'ալ ոչինչ չըլլար : Մարդս երբ աշխարհ կու գայ , իւր շուրջ ամեն բան կը գտնէ . իր պիտոյքն յագեցնելու յարմարութիւն ունեցող ամեն բան կը գտնէ մարդս իւր շուրջ : Սակայն այն բաներն ամենքն ալ անմիջական կերպիւ չեն կրնար յագեցնել իր պիտոյքն :

Պ . — Արդէն մարդս ալ ամեն պիտոյք մէկտեղ չը զգար , անանկ չէ :

Տ . — Այո՛ , պիտոյքներն հետզհետէ կը ծնանին , եւ ժամանակէ ժամանակ , տեղէ տեղ , անձէ անձ կը տարբերին . Պիտոյքն հապեա յառաջանալան եւ անսահման են (Les besoins sont essentiellement progressifs et indéfinis) : Մարդս աշխարհի վրայ իր շուրջ գտած բաներն իր պիտոյից յարմար ընելու համար՝ պէտք է որ աշխատի , ինչպէս ըսիք . պէտք է որ գործէ , պէտք է որ տեղափոխէ , ձեւափոխէ նախնական նիւթերն (matières premières) :

Պ . — Ի՞նչ խմանալու է աղ բառով :

Տ . — Հա՛րկ է բացատրել նախանիւթ բառն : Նիւթն երկու վիճակ ունի , կամ թէ ըսենք՝ երկու տեսակ նիւթեր կան տնտեսագէտին համար . անգործ նիւթ ու գործուած նիւթ : Դուք ըսէք , ո՞րն է նիւթին առաջին վիճակն , եւ կամ ո՞րն է նախնական նիւթն՝ ի մի բառ նախանիւթն :

Պ . — Երբ նիւթ մը գործուած չէ դեռ , այդ նիւթը նախանիւթ է . գիտցայ :

Տ. — Ճիշդ: Հիմայ որ գիտէք թէ բան մը չը ստեղծուիր, թէ մեր պիտոյքն յագեցնելու յարմար եղող ամեն բան կայ բնութեան ծոցն՝ նախնական վիճակի մէջ, ըսէք՝ տեսնեմ՝ ինչ է արտադրելը:

Պ. — Արտադրելը՝ ստեղծել չէ, կ'ըսէք. կը նայիմ որ իրաւ ալ անանկ է: Սա գրասեղանը ստեղծուած է՝ չեմ կըրնար ըսել, անոր մետաղը գետնին տակը կար արդէն: Ուրեմն արտադրելը՝ բան մը փոխել, նախնական նիւթը ձեւի բերել ու գործածել է:

Տ. — Կեցիք, միատեղ գտնենք Արսարուքեան բուն սահմանն. արդէն քանի մը բաներ ալ կան, որոնց վրայ ձեզի խօսած ըլլալու էի՝ Արտադրութեան գիտական սահմանը ձենէ պահանջելէս յառաջ: Բան մը օգտակարութիւն կ'ունենայ այն վայրկեանէն, ուր պէտքի մը լրման յարմար կը դատուի. եւ երբ այդ բանը սեփականելի չէ՝ օգին նման, երբ այդ բանն աշխատութեամբ ձեռք բերած ենք եւ իբրեւ անոր տէրը կրնանք այդ բանն ուրիշի մը տալ եւ օգտակարութիւն ունեցող ուրիշ բան մը առնել անոր տեղ, այդ բանն՝ օգտակարութիւնէ զատ ուրիշ տնտեսական հանգամանք մ'ալ կը ստանայ. կրնաս գտնել ո՞րն է այդ հանգամանքը: Աւելի պարզեմ. ես օգտակարութիւն մ'ունիմ, գրիւ մը ցորեն. դուն ալ համաճափ օգտակարութիւն մ'ունիս, քարչ մը կարագ. այս իրերն իրարու հետ փոխանակուելու կարօղութիւն ունին. այս իրերն իրար կ'արժեն. ո՞րն է ուրեմն իրենց նոր տնտեսական հանգամանքը: Կը մտածես. արժեք չէ՞, արժէքն՝ որ ունի երկու հանգամանք կամ յատկութիւն, օգտակարութիւն ու փոխանակելիութիւն, այսինքն պէտքի մը ծառայելու յատկութիւն, եւ փոխանակելի լինելու յատկութիւն:

Պ. — Կ'աղաչեմ, գլուխս քիչ մը հաստ է, աղէկ մը հասկնամ ադ բաները: Մեր պէտքերը յագեցնելու յարմար եղող բանը Օգտակարութիւն մըն է:

Տ. — Այո՛, իրերը մեր պիտոյից յագեցման յարմար ընող որակութեանց բովանդակութիւնն օգտակարութիւնն (utilité) կը կոչուի:

Պ. — Ձեր առջի խօսքերէն անանկ իմացայ որ օգտա-

կարութիւնն երկուք է. մէյ մը պատրաստ ու շատ եղած բաներուն օգտակարութիւնը, մէյ մըն ալ աշխատութեամբ ձեռք բերուած ու ծախուիլ կրցօղ բաներուն օգտակարութիւնը:

Տ. — Այո՛, Օգսակարութիւնը կ'աւելնայ եւ կ'աւելնայ մարդոց ձեռք արժանացնելու: Օգսակարութիւնը կ'ընայ ձեռք չիմել, երբ միմիայն բնութեան տրուած է, երբ օգսակարութիւն ունեցող իրերը սեփականելի չեն, կ'աւելնայ երբ սեփականելի չիմելով՝ ամենուն տրամադրութեան ներքեւ են. որովհետեւ առանց աշխատութեան իր տրամադրութեան ներքեւ եղած բան մը ձեռք բերելու համար անհնարօր զոհողութիւն մ'անգամ ոչ ոք կ'ընէ իր շահի: Այս կարգին է օղի, զոր ամեն մարդ ուզածին ջախ կ'ընէ: Օգսակարութիւնը ձեռք չի, երբ մարդկային ջանքիւ եւ աշխատութեամբ արժանացնելու չիմելով, սեփականելի եւ սահմանաւոր ֆանսկութեամբ բաներու մէջ գտնուի. Այս պարագայիս մէջ արտադրողին սեփականութիւնն է, նորա առանձնացնողութիւնն է՝ զոր ուրիշ մարդոց հետ տնտեսաբան ճիշդ կ'ընայ շահ: Երբ իրաց օգսակարութիւնը ձեռք չի եւ կ'ընայ սեփականելի չիմել, ուրիշ անհատական հանգամանք մ'ալ կ'ընայ, որով ալ իրն ունեցողը կ'ընայ անոր ուրիշ համեմատաբար օգսակարութիւն մը ձեռք բերել: Այս անհատական հանգամանքն, իրաց այս կարողութիւնն, Արժեք (valeur) կ'ընէ:

Պ. — Ուրեմն, մարդո՛ւ ապրելու համար, այսինքն իր պէտքերը յագեցնելու համար միշտ օգտակարութիւններ առաջ բերելու ետեւէ պիտի ըլլայ, միշտ հարստութիւն ձեռք բերելու ջանալու է. եւ ասիկայ ըլլալու է արտադրելը:

Տ. — Մօտեցար գիտութեան սահմանին. Աւտոմատայի սահմանն. Հարստութիւնն այսինքն մարդոց պիտի յագեցնող իրաց բովանդակութիւնն արժանացնէ Օգսակարութիւն եւ Արժեք հասնել է: Բայց որովհետեւ նիւթական իրերը միայն չունին օգտակարութիւն եւ արժեք, որովհետեւ աշխատութիւնն ու ծառայութիւնն ալ օգտակարութիւն եւ արժեք ունին, ուրեմն Արտադրութեան սահմանը կատարեալ ըլլալու համար պէտք է որ ըսենք. Հարստութիւնն այսինքն մարդոց

պիտոյքն յագեցնող իրաց բովանդակութիւնն արտադրելն (produire) Օգտակարութիւն եւ Արժեք հաստել է՝ Արդեանց (produits), Աշխատութեան (travail) կամ Ծառայութեանց (services) ձեւով: Այս անուններն այլ եւ այլ նկատմամբ համանիշ են:

Պ. — Ատ կերպով՝ ամեն մարդ ալ կ'արտադրէ ըսել է:

Տ. — Այո՛, ամեն մարդ արտադրող (producteur) է, բայց ի տղայոցմէ, որոնք միայն սպասող (consommateur) են. բայց տղայք ալ բան սորվելով՝ ապագային մէջ արտադրելու կարօղութիւն կը ստանան:

Պ. — Աղէկ մը հասկնամ. հողագործը՝ որ հողը կը հերկէ ու ցորեն կը ցանէ, արտադրող...

Տ. — Ինչո՞ւ կը վարանիս, բարձրաձայն արտասանէ՛ հաստատութեամբ «է» բայն. Արդիւնք, աշխատութիւն ու ծառայութիւն համանիշ են՝ չըսի՛նք. ցորենն հասնի կամ չը հասնի, միթէ հողագործն՝ հերկելով հողն՝ անոր օգտակարութիւն չը տուա՞ւ կամ չաւելցո՞ւց անոր օգտակարութիւնը:

Պ. — Աղէկ. դասատու մը՝ որ տղուս դաս կուտայ՝ ինչպէ՞ս կրնայ արտադրող ըսուիլ:

Տ. — Բայց դասատուն օգտակարութիւն կու տայ տղուդ կամ կ'աւելցնէ տղուդ օգտակարութիւնն իր դասերով:

Պ. — Ըսել է մարդն ու հողը նոյն են տնտեսագէտին համար:

Տ. — Ինչո՞ւ կը գայթակղիս: Գիտութիւնն՝ իրօղութիւնը կը նկատէ. արդ, իրօղութիւնն այն է թէ հողին օգտակարութիւնը կ'աւելնայ նիւթական մշակութեամբ, որպէս տըղուն կամ մարդուն օգտակարութիւնը կ'աւելնայ բարոյական մշակութեամբ:

Պ. — Մարդուն... քարը ինծի է: Բայց ես գետնէն երկինք շնորհակալ եմ. ձեր դասերովն իմ օգտակարութիւնս պիտի աւելնայ եղեր՝ տղուս օգտակարութեան հետ. կը հաւատամ, կը զգամ կոր արդէն, եւ ուրախութիւնս չափ չունի:

Տ. — Ասի ուղղակի արտադրութիւնն է:

Պ. — Կեցէք ես ըսեմ. ուղղակի արտադրութիւնն այն է...

Տ. — Չը՞ պիտի կրնաք իրար բերել. մոիկ ըրէք. Ուղղակի արտադրութիւնը կը կատարուի՝ օգտակարութիւն չունեցող իրաց կամ մարդոց օգտակարութիւն տալով:

Պ. — Կամ աւելցնելով.

Տ. — Կամ անոնց արդէն ունեցած օգտակարութիւնն աւելցնելով:

Պ. — Եւ այսօրուան համար՝ ամէն: ՏՈՒՐ ձեռքդ համբուրեմ, սիրելի՛ դասատուս:

Տ. — Բայց կեցէք. անուղակի արտադրութիւնը (production indirecte) ո՞րն է: Մարդս ուղղակի կերպով կարտադրէ,

Պ. — Երբ օգտակարութիւնն չունեցող իրաց կամ մարդոց օգտակարութիւնն կու տայ, կամ անոնց արդէն ունեցած օգտակարութիւնը կաւելցնէ.

Տ. — Խիստ լաւ: Իսկ անուղակի կերպով կարտադրէ՞.

Պ. — Երբ... ատկայ չկայեմ.

Տ. — Գիտնալու էիք: Դուք ձեր պիտոյքը լեցնելու համար բանի մ'օգտակարութիւնն կու տաք. օրինակի համար անտառէն փայտ կը կտրէք եւ հիւղակ մը կամ նաւակ մը կը շինէք: Սակայն եթէ դուք կարող չըլլաք ձեր պատին համար պէտք եղած քարն ուղղակի հայթայթել կամ արտադրել, ի՞նչ կ'ընէք այն ատեն:

Պ. — Ունեցողէն կ'առնեմ:

Տ. — Զրի՞ կ'առնէք:

Պ. — Զրի ինչպէ՞ս առնեմ. օդ չէ, լոյս չէ որ ձրիապէս վայելեմ. ստակով պիտի առնեմ:

Տ. — Եթէ ստակ չունենաք. եթէ դրամն հնարուած չըլլար իբրեւ միջնորդ վաճառք, ի՞նչ պիտ' ընէիք:

Պ. — Փայտ կու տայի եւ քար կ'առնէի:

Տ. — Ահա ինչ որ անուղղակի արտադրութիւնն կը կոչուի. մարդս անուղղակի կ'արտադրէ փոխանակութեամբ, (la production indirecte s'opère par l'échange), որ հին ժամանակները տեղի կ'ունենար ինչքի տեղ ինչք (զոր օրինակ քարի տեղ փայտ) տալով. եւ փոխանակութեան այս նախնական ձեւն ընչափոխութիւն (troc) կը կոչուի. իսկ ետքերը փոխանակութիւնը կատարուեցաւ արդիւնքի կամ ծառայութեան փոխարէն դրամ տալով: Աւելորդ է ըսել որ փոխանակութիւնն երկու գործողութիւն կը պարունակէ՝ վաճառում (vente) եւ գնում (achat): Հիմայ կրնաք երթալ: Ե.

ՏՆՏԵՍՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Տարակոյս չունիմ թէ Տնեսը կարդացողներէն, — եւ հաճութեամբ կը ըսեմ թէ արդէն բաղմաթիւ են անոնք, — շատերն եւ թերեւս աւելի հանճարեղներէն իսկ ոմանք, բարեկամիս՝ Եղիա էֆէնտին՝ սիրուն եւ գեղեցկահիւս ու տանաւորները տեսներով, քթերնուն տակէն խնտացած, եւ ըսած են թէ « Ի՞նչ բան ունի Տնեսին մէջ բանաստեղծութիւնը »։ Նոր ապացոյց մը՝ որ Տէմիրճիպաշեանը եւ բոլոր իրեն նմանողները՝ գործոյ մարդիկ չեն, գործնական, թռաղիֆ չեն, մէկ խօսքով, երազողներ են, եւ պիտի մնան միշտ, այնպէս չէ՞։ Եւ սակայն ասկէ աւելի վեր ի վերոյ գառաւտան չկրնար ըլլալ։ Ինչո՞ւ համար բանաստեղծութիւնը Տնեսին մէջ պիտի չը մանայ։ Արդեօք անո՞ր համար որ Տնեսն աշխատութիւն եւ խնայութիւն կը քարոզէ։ Բայց ո՞վ ըսաւ թէ բանաստեղծութիւնը ծուլութիւն եւ չուայլութիւն է։ Միթէ Տնեսին գոները գոցելու է Մուսայից՝ անո՞ր համար որ բանաստեղծութիւնը՝ օգտակար բան մը չէ, եւ կամ թէ շատ բարձր բան մըն է ժողովրդեան համար։ Այս երկու կարծիքներն ալ ճիշդ եւ ընդունելի չեն։ Օգնել գործաւորին միայն ստակ վատարկելու, գրպանը լեցնելու, տնակ մը ունենալու համար, բաւական չէ։ Պէտք է Զանաւ անոր միտքն ալ մշակել, զարդարել, հոգին ալ ազնիւցնել։ Անոր համար գրական գործոց, վէպերուն, բանաստեղծութեան ընթերցումը շատ օգտաւէտ է աշխատաւորաց։ Եթէ ուղղակի հարցում մը, հարցապնդում մը ըլլար Մեծապատիւ Արշակ էֆէնտին, անմիջապէս պատասխանը կուտար. Ամէն բանի պատասխան մը ունի ժողովրդասէր եւ համբերատար բարեկամս։ Երբեք չանճրկիր, չը չուարիր։ Բայց այս մասին շատ մը օրինակներ ալ կրնայ յառաջ բերել, արդարացնելու համար այն սիրալիր հիւրընկալութիւնը՝ զոր կընէ բանաստեղծութեան իւր տնարար Տնեսին մէջ։ Եւ ինչ օրինակներ։ Ամէնէն աւելի գործնական, թռաղիֆ, աղ-

գերուն, Անգղիացոց, Ամերիկացոց, Գերմանացոց նմանակերպ թերթերը: Ասոր ըսելիք մը չունին, կարծեմ, մեր թռադիֆ գլուխներն: Ուզողը կրնայ Տնտեսական Միութեան սենեակն երթալ: Արշակ էֆէնտին՝ գրասեղանին վրայ ունի այնպիսի թերթ մը, Գերմաներէն, որուն մէջ այն շատ մը պիտանի տնական, եւն, հարցումներուն քով՝ զորս Տնտեսին մէջ ալ կը կարգամք, գեղեցիկ գեղեցիկ քնարերգական բանաստեղծութիւններ ալ կը հրատարակուին բոլոր գերմանական իսկաշխիւս յափշտակութեամբ գրուած: Արշակ էֆէնտին ուրիշ օրինակ մըն ալ կրնայ ի մէջ բերել, եթէ իւր գերմանական թերթը բաւական չըլլայ համոզելու համար Տնտեսին՝ Մուսայից երես տալուն վրայ գայթակղողները: Կրնայ Ֆրանքլինը վկայ կանչել, որուն աշխարհիս բոլոր գործնական իմաստութիւնը պարունակող գրքերը բանաստեղծութիւններով ճոխացած են: Ֆրանքլին օրացոյցներ ալ կը շինէր, որոնց մէջ բանաստեղծութիւններ կը գրէր: Իրաւ է որ, Լապուլէին (*) ըսածին պէս, բանաստեղծութիւնը շատ բաժր չէ. բայց ինչ փոյթ. խնդիրն այն չէ: Լապուլէն անուանեցի, եւ ոչ առանց յուզման, եւ խորին յուզման: Ճանչցայ այն մեծ միտքը, այն մեծ սիրտը, այն ժողովրդական գրատանց, — Ֆրանքլին առաջինն եղած է հաստատելու համար սոյն գրատունները, — ջերմ պաշտպանը: (Հոս փակագիծ մը կը բանամ, հարցնելու համար Արշակ էֆէնտինին թէ ինչպէս ինքը՝ որ գործաւորաց ամէն պիտոյքն, գործակցութեան ամէն միջոցները մտածած է, Տնտեսական Միութեան նպատակը՝ անոր կանոնադրութեանը մէջ նշանակած ատենը, ժողովրդական մատենադարանները մոռցեր է, ինքն՝ հիմնադիրն Ազգային Մատենադարանին՝ որ դժբաղդաբար մեծահամբաւ կաճառով մը խառնումառն եղաւ ի փնտս նախնական բազմաշահ գաղափարին):

Լապուլէին յիշատակութիւնը ըրի: Տեսէք ինչ կըսէ: «Անգղիոյ օրինակը աչքերնուս առջեւն է սովրեցնելու համար մեզի թէ ինչ անհուն բարիք կընեն ժողովրդական մասնաւոր գրատունները: Գործաւորը հոն իւր հոգին կը

(*) Երեւելի քաղաքագէտ մասենագիր, եւ օրէնսգէտ զաղկիացի.

մշակի կարգադրող գրական հրաշակեցեաները: Գործաւորին կինը, իրիկունը, տքնած առենը, էրիկը տունը կը պահէ, իւր մանկանց որորոցին քով: Ընտանիքը ասով կը վաստակի զամենայն զոր կը կորսնցնէ զինեալունը: Ընկերութիւնը կը վաստակի զամենայն զոր կը վաստակի ընտանիքը: Կարելի չէ ամէն գրպաններուն մէջ ոսկի դնել, բայց կրնամք ամեն հոգիները հարստացնել:» Գործաւորը հոն իւր հոգին կը մշակէ, կըսէ, Լապուէն, կարգաւորվ գրական հրաշակեցեաները, այսինքն Իլիականը, Փեռնը, Դրախտ կոյուստալը Աստուածային կասկեզոքիւնը, Օրինաց ոգին, Հակեքը, Յաղագս Պատիւն ճառը, Պօսիւէի Դաւթականները, Բաաքալին Գաւառական նաւականին, Ֆաուստը, Մանֆրէտը, Ռասինին Գործողական, Վոլթէոն Ճաշակ գիւրմուրը, Տէքաութին Յաղագս ոճոյ ճառը, Քանթին Քննութիւն զոս քսնին (Critique de la raison pure) ը, եւն, եւն: — Անցեալները Արշակ էֆէնտին սենեակը մեր նորեկ քաջուսումն փաստաբաններէն Շնորհքեան երուանդ էֆէնտին հանդիպեցայ. ձեռքը դիւրատար եւ դիւրագին գրքոյկ մը ունէր, «Ժողովրդական Մատենադարան գրականութեան հրաշակեցեանուն», անուն նոր Գաղղիական հրատարակութենէ մը: Տանթէն, Եսքիզէսը, Վոլթէոն, Շէքսպիրը, Ռուսօն, եւն, եւն, հետզհետէ ի լոյս պիտի ելլեն՝ ժողովրդեան յատկացեալ այս մատենադարանը կազմելու համար: Խոստովանինք ուրեմն թէ գրականութիւնը, եւ յականէ յանուանէ բանաստեղծութիւնը օգտակար է ժողովրդեան, եւ թէ սխալ է կարծելը թէ անոր համար շատ բարձր բաներ են անոնք: «Մէնչըսթըրի գործաւորը» կըսէ, Լէոն Ֆոլէ(*), «շատ մեծ տիրութակ ունին այնպիսի ուսմանց որ կարծես թէ իրարու հակառակ են, այսինքն մաթէմատիկայի եւ բանաստեղծութեան»: Դարձեալ Լէոն Ֆոլէ կը գրէ թէ «յԱնգղիա, շատ անգամ, Mechanic Institutesները՝ քսան սթէրլին ոսկի տուած են, իրիկուն մը, Շէքսպիրի Թատերախաղներէն մէկուն ընթերցումը, աղէկ կարգացողէ մը, լսելու համար»: «Չկայ գրեթէ բնաւ ռահահորդ գաղթականի (pionnier) հիւղ մը,» կըսէ, Յաղագս Ռաւկապետ:

(*) Անուանի տնտեսաբան, ելեւմտագէտ եւ այլ պետական գաղղիացի.

քեան յԱմերիկա անուն սքանչելի գրքին հռչակաւոր հեղինակը, « ուր Շէքսպիրին քանի մը հատորները մարդ չը գտնէ . «միտքս կուգայ», կը յաւելու Թոքվիլ, (*) «որ առաջին անգամ այնպիսի խրճիթի մը մէջ կարգացի ես Հենրիկոս Հինգերորդին տալիս»։ Այս, անգութ են անոնք՝ որ կուզեն զրկել վաստակաբեկ եւ տառապագին աշխատաւորը գրականութեան պարգեւած վայելունքներէն եւ միտքարութիւններէն։ Չեն գիտեր ի՞նչ կըսեն անոնք՝ որ կը կարծեն թէ ժողովուրդը գեղեցիկ դպրութիւններէն բան մը չը հասկնար։ Ընդհակառակն։ Լսենք թէ ի՞նչ կըսէ Լամարքին, եւ իւր խօսքերն ի մէջ պիտի բերեմ թարգմանուած վեհագոյն վարժապետէս, հոգեւոյս Գարրիէլ Այվազովսքիէն՝ իրաւցնէ Ոսկերեանի ոսկեգրիչ թարգմանչաց արժանաւոր լեզուով մը։ «Եւ ամբոխն անգամ որ առանց դպրութեան իցէ (illettré), յորժամ ի մի վայր եկեալ խռնիցի եւ քան զսովորականն իւրջափ ի վեր ամբառնայցէ, հանգոյն իմի մրբկածուփն Ուկրանու յամբառնալ գիզանել ալեացն կուտակելոց, յանկարծակի յեղակարծում պահու զգրաւորականին յանձին զգայ զախորժակ։ Կամի զի որ խօսին ընդ նմա, ոչ եւս զկապելայց եւ զփողոցաց կալցին զտարազ խօսից, այլ զայն զոր արքաւուրց հանդիստկանաց գանձեալ պահիցեն ի չրթունս իւրեանց՝ բարբառ զուտ եւ յստակ քան զամենայն, լի նմանութեամբք եւ պերճ ասացուածովք...։ Դպրութիւն ամբոխին ճոխաբանութիւն։ ճոխ լեր ի խոսս, եւ աստաջիր զոր ինչ եւ կամի»։ La grandeur, voilà la littérature du peuple; soyez grand, et dites ce que vous voudrez; (ձոխը մեծի իմաստով գործածած է Այվազովսքին)։ Ինչ որ գրականութեան համար գրուցեցի, նոյնը կրնամ ըսել գեղարուեստից համար։ Ժողովուրդը կը յուզուի կըզմայլի, կը յափշտակուի զՀայտն կամ զՊէթովն լեւով, ինչպէս հիացած սքանչացած կը կենայ Միլլի Աստղեան կամ Ռաֆայելի մէկ պատկերին առջեւ։

Դիտողութիւն մը ունիմ աւելցընելու։ Ժողովրդական տնտեսագիտութիւն, Ժողովրդական մատենադարաններ, եւ. եւն, կըսեմք։ Զգուշանամք այս «Ժողովրդական» բառն ան-

(*) Համբաւաւոր մատենագիր քաղաքագէս եւ այլ պէսական գաղղիացի

գամ ստէսլ ստէսլ կրկնելէն մեր խօսակցութեանց, մեր գրութեանց մէջ: Շատ դիւրագգած է ժողովուրդը: Ճշմարիտ մարդասիրի մը՝ սլարտքն է ջանալ որչափ հնար է սլարտիել, անպգալի ընել այն տարբերութիւնները՝ որ ընկերութեան բարձր եւ ստորին դասերուն մէջ կան: Չեմ գիտեր ո՞ւր խորհրդածութիւն մը կարգացի որ շատ խորունկ տպաւորութիւն մը ըրաւ վրաս: Գերեզմաննոցներուն մէջ հասարակաց քաղ մը կայ: Գաղղիացիք աւելի դառն բացատրութիւն մը ունին անոր համար: Հասարակաց փոս կըսեն (Fosse commune): Աղքատներն, անտուններն եւ անտէրներն հոն կը թաղուին խառն ի խառն եւ շատ անգամ իրարու վրայ դիպուած: Տարակոյս չկայ թէ երբ աներջանիկ աշխատաւորը կը տեսնէ իւր քաղցր սիրուհին եւ կամ իւր հրեշտակ մանկիկն իջեալ ի փոսն այն տղմալից եւ ոտնհար՝ որ բերանաբաց կը սպասէ իւր սրտին հատորը կլլելու համար, մարմարեայ հոյակապ եւ չքեղ շիրիմներուն եւ մահարձաններուն քով, տարակոյս չկայ, կըսեմ, թէ այն աշխատաւորը գերեզմանատունէն դուրս ելած ատենը սրտին մէջ լեղույ խմոր մը կառնու կը տանի որ մոքին մէջ աղէկ մտածութիւններ չը հացըներ: Ընդհանուր աշխարհքն անհանգիստ է: Այդ սրտաթունդ անհանգստութեան մէջ ընկերական խնդիր մը, աշխատաւորի խնդիր մը կայ՝ որ աւելի թերեւս վտանգաւոր է քան թէ մեծ Տէրութեանց նախանձայուղութիւնները, քան թէ Գերմանիոյ պատերազմական պատրաստութիւնները: Չխնդրենք ուրեմն զրկել ժողովուրդը՝ մոքի եւ սրտի ոյժ եւ մխիթարութիւն տուող ընթերցմունքներէն, եւ մի խժեռենք Տնտեսն իւր Մուսայասէր տէնդիստներուն (Tendance, միտում, բերում) համար: Տնտեսին դռները գոցել Տէմիքսի-պաշեանին Լճակին՝ նոյնչափ անտեղի կըլլար՝ որչափ անտեղի եղաւ ազնիւ բարեկամիս՝ Կեդրոնական վարժարանին դռները գոցել:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԴԱՐԱԳԱՇ

Ի Ն Չ Ո՞Ւ Կ Ը Ծ Խ Ե Ս

«Ինչո՞ւ կը ծխես, հայրիկ» հարցուց օր մը փոքրիկ տղաս :
Ինչո՞ւ կը ծխեմ. ստիպուեցայ յայնժամ ես ալ մտածել :

Կը ծխեմ, քանզի վարժուած եմ եւ չեմ կարող ըլլալ առանց ծխելու . կը ծխեմ, քանզի սիկառը գէշ բարեկամէ մը աղէկ է, մանաւանդ ճամբորդութեանց ժամանակ զորս ստիպուած ենք ամեն օր կատարել . կը ծխեմ, քանզի ծխախոտն ինձ ընկեր մ'է անքուն գիշերներու, ամաքի՜չ հոգեթեանց եւ մտատանջութեանց, ինչպէս եւ խորհրդատու մտաւորական զրաղմանց ժամանակ . վերջապէս կը ծխեմ, քանզի անմեղ զբօսանք մ'է ծխելն, որոյ գործածութիւնն ընդհանրացած է ամեն լուսաւորեալ ազգաց մէջ . մինչեւ անգամ երգեր եւ բանաստեղծութիւններ յօրինուած են անոր ի գովեստ : Վասնորոյ, ինչպէս որ անգղիական երգը կը պատուիրէ Then smoke my boy and let each puff take grief and care away, պէտք է որ ծխենք՝ մեր ամեն հոգերն ու ցաւերը սիկառի մութերուն նման վանելու համար :

Իրաւ է որ այս պատասխանները կուտանք չի ծխողներուն ինքզինքնիս արդարացնելու համար . բայց միթէ տղաս՝ որու անտարակոյս արտառոց բան մը երեւցած էր ծխելն՝ գոհ պիտի մնար սոյնպիսի պատասխաններէ, մանաւանդ թէ իմ խիղճս գոհ պիտի ըլլա՞ր երբ իմ զաւակս ալ յորդորուէր ծխելու : Անտարակոյս ոչ . եւ ես կը հաւատամ թէ խոհուն հայր մը՝ ինքն որչափ ալ ծխելու մոլի ըլլայ՝ յանձն չի պիտի առնէ իր զաւակն համոզել որ ծխելու վարժուի, երբ մանաւանդ ինձ նման բազմամեայ փորձառութեամբ գիտնայ ծրխելու գէշ հետեւանքները . գիտնայ թէ, ծխախոտը թոյն մ'է սարսափելի տեսակէն, թոյն, որ՝ անզգալապէս բայց հաստատապէս մարդու մարմինը տկարացնելով՝ կեանքը կը կարճեցնէ : Յայտնի է թէ ծխախոտին ազդեցութիւնը միօրինակ չէ ամեն անձանց վրայ . ոմանց կուրծքին, ոմանց կոկորդին, ոմանց ստամոքսին, ոմանց ջիղերուն կը վնասէ, եւ անտարա-

կոյս մարմնոյն տկար մասանց վրայ աւելի մեծ կըլլայ իր ներգործութիւնը. իմ անձնական օրինակս մէջ բերելով՝ ջղային եւ կոկորդի տկարութիւն պատճառած էր ինձ. միշտ կը հազայի, փոքրիկ ցուրտ մը անմիջապէս ինձ կազդէր. եթէ գիշեր մը տունէն դուրս ելլէի՝ ամեն նախազգուշութիւն ընելով հանդերձ՝ հետեւեալ օրն ակռայի, աչքի, քթի, կոկորդի կամ այլ ցաւ մը անպատճառ կ'ունենայի: Գիտէի թէ այս ամենքը ծխախոտի հետեւանքն է. բայց այնպէս կը կարծէի թէ կարող չը պիտի ըլլայի զայն ձգել, քանզի գերի եղած էի թըռուառական խոտի մը՝ որու ամեն օր զոհ կը մատուցանէի իմ կեանքէս եւ իմ քսակէս. ամեն օր կսպառէի 20/25 տրամ ծխախոտ, որ տարին գրեթէ նոյնչափ հոխա կ'ընէ. ասկից զատ սիկառի թուղթ, սիկառի առփ, սիկառի պնակ, սիկառնիկ, լուցկիք եւն, կսպառէին, կը հիննային, կը կորսուէին. երբեմն ալ հանդիպած է որ սիկառն ինկած եւ հագուստս կամ սենեակին բազմոցն այրած է. եթէ երբէք միւլթարական բան մը կայ, այն է թէ, ինչպէս չատերու պատահած է, իմ սիկառս ալ տեղ մը կ'ընալով հրդեհ պատահած չէ: Այս մտածմունքներն՝ ինչպէս ամեն ոք կրնայ երեւակայել՝ ամօթահար ըրին զիս. քանզի նախ առողջութեանս կորուստն իմ գործելու կարողութիւնս կը նուազցնէր. երկրորդ մտածեցի որ ծխախոտի պատճառաւ իմ վատնած դրամներս եթէ ի ձեռին ունենայի, գեղեցիկ տան մը տէր կրնայի ըլլալ, կամ եթէ այն դրամները լիտանակ տերեւի մը տալով այրելու՝ ապահովագրական ընկերութեան մը յանձնած ըլլայի, իմ ընտանեացս ապագան ապահովուած կըլլար. ուստի չի կարենալով բնաւ զիս արդարացնելու կետ մը գտնել, ստիպուեցայ ճշմարիտը խոստովանիլ իմ որդւոյս. եւ միթէ պէտք չէ՞ որ միշտ ճշմարիտը ուսուցանենք մեր զաւակաց. ուստի հետեւեալ կերպով պատասխանեցի:

Ջաւակս, ծխելը գէշ եւ վնասակար սովորութիւն մ'է, որ իմ երիտասարդութեանս ժամանակ ընդհանուր էր եւ պէտք մը կը կարծուէր ամեն ընկերութեանց մէջ: Ես մինչեւ քսան տարեկան հասակս չէի ծխեր. իմ ընկերներս զիս կը ծաղրէին չի ծխելուս համար. կանուխէն ծնողքս կոր-

սընցուցած ըլլալով եւ խորհրդատու ճշմարիտ բարեկամ մ'ալ չունենալով, տեղի տուի անմիտ ընկերներուս եւ վարժուցայ ծխելու. տարիներ անցնելէ ետքը միայն՝ անոր վնասներն իմացայ, եւ հասկցայ որ՝ եթէ երբէք ուրիշը ծաղրել ներելի ըլլար, ոչ թէ չի ծխողն՝ այլ ծխողը պէտք էր ծաղրել: Բայց ի՞նչ օգուտ որ ժամանակն անցած էր, ծխելու վարժուող մէկը չի կրնար յետոյ զայն ձգել. ինչպէս այսօր ես ծխախոտի վնասները լաւ գիտնալով եւ ի սրտէ թողուլ վաւիաքելով հանդերձ, չեմ կարող անկից բաժնուիլ. ուստի, կը խրատեմ՝ քեզ, դաւակ, որ չի վարժուիս այս մոլութեան՝ որպէսզի դուն ալ յետոյ պատճառ չունենաս զղջալու ինձ նման:

Մանկական հարցումները շատ անգամ կարեւոր խորհրդածութեանց դուռ կը բանան. վերոյիշեալ խրատը զաւկիս տուած ատեն՝ ես ալ խրատ մը առած եղայ. մինչեւ այն օր ծխախոտն ինձ համար անհրաժեշտ պէտք մը կերեւար՝ հացի եւ ջուրի հաւասար. նոյն օրէն անդին սկսայ մտածել թէ արդեօք կարելի չէ՞ ապրիլ առանց ծխելու: Երջանիկ եմ այսօր կարենալ յայտարարելով թէ, 23 տարի շարունակ եւ մոլեգին ծխելէ յետոյ, ՈՒԹԸ ՏՍՐԻ Է ՈՐ ԲՈՂՈՐՈՎԻՆ ԶԳԱՄ ԵՄ, եւ առողջութիւնս վերստացած: Թէ այնչափ մոլի ըլլալէ յետոյ ի՞նչ կերպով կարողացայ ձգել ծխախոտը, ուրիշ առթիւ մը կը պատմեմ. ընթերցողք թող գիտնան որ դժուարութիւն մը չի կայ ծխաթողութեան համար, եւ իրենք ալ ձգելու քաջակերուին, թողլով որ վայրենիներն առանձին վայելեն ծխախոտը, ինչպէս որ կը վայելէին Ամերիկան գրտնուելէ առաջ:

Յ. Ա.

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Բնակարանի ընտրութիւնը շատ կարեւոր է եւ արժանի ուշադրութեան եւ քննութեան: Արդարեւ յայտնի է թէ առողջական կանոնաց համաձայն եւ հաճելի կերպով չինուած

բնակարան մը առողջութեան եւ հանգստութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկն է. բնակած տեղերնիս մեր առողջութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ունին եւ եթէ ըստ ամենայնի օգտակար եւ հաճելի վիճակի մէջ բնակարան չ'կրնանք ունենալ, գոնէ պէտք է ողջապահիկ կանոնաց յարմարցնել զայն: Ուստի բնակարան մը ընտրելու համար հարկ է նախ եւ առաջ օգին մաքրութիւնը քննել, զի օդը կենաց էական պէտքերուն գլխաւորն է եւ մարդուս առողջ կամ հիւանդ լինելը ըստ մեծի մասին անկէ կախում ունի: Օդը միշտ մաքուր, չոր եւ բարեխառն ըլլալու է հետեւաբար գիւղի բնակութիւնը աւելի ընտրելի է քան թէ քաղաքինը, վասն զի հոն օդը աւելի մաքուր եւ առողջարար է, թէպէտեւ հոն ալ վատառողջութեան պատճառներ կրնան գտնուիլ բայց օգին առատութիւնը եւ ստէպ նորոգուիլը ընդհանրապէս կը չեղոքացնէ զայնս: Գալով քաղաքներուն՝ անոնց միջոցորտը միշտ կ'ապականուի ոչ միայն մարդոց բազմութենէն այլ եւ ուրիշ շատ պատճառներէ. քաղաքաց մէջ օդը եւ լոյսը քիչ կը թափանցեն. փողոցներուն եզերքը գտնուող բազմաշարի տները դէմ կը դնեն հովին այսինքն օգին ստէպ նորոգուելուն. ասկէց զատ քաղաքաց հողը բուսական եւ կենդանական բազմատեսակ մնացորդներով կ'ապականի, եւ խոնաւութեան ժամանակներ ցեխի փոխուելով վտանգաւոր ժանտահոտութիւններ յառաջ կը բերէ որով հանրային առողջութիւնը կը վնասի:

Բնակարանաց առողջարար ըլլալու մասին գետնի հողին տեսակն ալ մեծ դեր ունի. զի այն տեղ ուր հողը կաւային կամ կրային եւ կամ գածային է, ջուրը կը կենայ եւ հողին խորերը չ'երթար, որով գետինը միշտ խոնաւ կ'ըլլայ եւ մարդոց առողջութիւնը կը վնասի: Պէտք է նաեւ հեռու գրտնուիլ ճահիճներէ եւ լճակներէ: Կարեւորութենէ զուրկ չ'են նաեւ տիրող հովերուն անցած տեղերը. այսպէս օրինակի համար ճահիճներու կամ ապականեալ տեղերու վրայէն անցած հովերուն դէմ բնակարաններ չ'ինելը առողջութեան նպաստաւոր չ'է: Եթէ այս տեսակ առողջութեան աննպաստ տեղերու մէջ բնակութիւններ հաստատել հարկ լինի, արհես-

տական միջոցներով զանոնք առողջարար վիճակի դարձնել կարելի է . այս միջոցներուն գլխաւորն է այդ հովերուն անցած տեղերը կամ մօտերը գտնուած ճահիճներուն վրայ ծառեր հասցնել, զի ծառերը ճահիճները չորցնելէ զատ նաեւ օդին մաքրութեան մեծապէս կը նպաստեն տալով շարունակ զուտ ածխածին որ օդը կը վերանորոգէ . արդէն գիւղի մօտ փոքր անտառներ ունենալը միշտ առողջարար է եւ զուարճութեան համար հարկաւոր :

Այսպէս տեղի ընտրութիւնը ընելէ վերջ տեսնեմք ինչ կերպով պէտք է շինել տուն մը որ առողջարար եւ հաճելի ըլլայ :

(Ուրիշ տորիւ)

Յ . Պ .

ՊԱՏԱՍԽԱՆՔ ՊԻՏԱՆԻ ՀԱՐՑՄԱՆՑ

Ընթերցող մը թիւ 5 հարցումը կընէ . այսինքն «պիտանի հարցումնք» ըստածներուն տեղ եթէ թերթս ուրիշ կարեւոր խնդիրներով լեցուի, միթէ աւելի օգտակար չըլլար ժողովրդեան համար :

Ժիշդ այդ հարցումն ըրաւ նաեւ բարեկամ մը անցեալ շարթու , այն պահուն որ գերմանացի վաճառական մ'ալ անդամ Արեւելեան Տնտեսական Միութեան՝ մեր գրասենեակը կը գտնուէր . իմացուցի անոր մեր բարեկամին գիտողութիւնը . Գերմանացին ալ խնդալով պատասխանեց թէ՝ Լրագրաց մէջ այդ տեսակ հարցումներ եւ պատասխաններ ամեն տեղ կան եւ թէ այդ հարցումները կը յայտնեն ժողովրդեան ճշմարիտ պիտի ժողովրդական հարցմանց . նոյնպէս ուրիշ թերթ մը , որոյ մէջ չորս ընդարձակ սիւնակներ նուիրուած էին այսպիսի ժողովրդական հարցմանց . նոյնպէս ուրիշ թերթ մը , որոյ խմբագրութիւնը՝ օրէնքի եւ բժշկութեան վերաբերեալ ամեն հարցմանց պատասխանելն իրեն մասնաւոր պարտաւոր-

նութիւն մը համարած էր . յիշեալ թերթերուն մէկն ութ-սուն եւ միւսը հարիւր հազար բաժանորդ ունին :

Մեր բարեկամը, որ ամենայն բարեմտութեամբ ըրած էր իւր դիտողութիւնը, համոզուեցաւ խնդրոյն կարեւորութեան, եւ ակռայի ցաւի դեղ մ'ալ ըսաւ, ի պատասխանի թ. 4. հարցման :

Կտոր մը բամբակ օ Տը ֆօշօնի, յիսանսաի կամ ուրիշ զօրաւոր խալիթթօի կամ օղիի մէջ թաթխելով, ցաւած ակռային մէջ պէտք է դնել :

Նոյն նիւթին վրայ մեր Գերմանացիին ըսած դեղն ալ դնենք հոս . ապիս սիրիֆ կամ յեմօն քուզու սիսեու (նօհուտի) չափ կտոր մը, սուրճի գաւաթ մը ջուրի մէջ մատովդ սեղմէ, հալեցնուր եւ այն ջուրով ակռաներդ կառկառաւ ըրէ՝ օրը մէկ երկու անգամ :

Իսկ ես ակռայի ցաւի համար մեծանուն Տօքթօր Խօրասանճեան էֆէնտիի մէկ դեղը կը գործածեմ եւ գոհ եմ արդիւնքէն . այսինքն այրած պաղլէղ (եանըշ շապ, աջօն ֆաշսինե) . առ կաղինի չափ կուտ մը կամ՝ եթէ փոշի եղած է՝ կէս սուրճի դգալ եւ կէս մեծ գաւաթ ջուրի մէջ հալեցնուր եւ օրը մէկ քանի անգամ կառկառաւ ըրէ ակռաներդ . ձմեռը գործածելէ առաջ՝ գաւաթը վառարանին քով դիր որ շատ պաղ չըլլայ . ակռայի կամ լինարերու ցաւը նոր սկսած ատեն պէտք է այս դեղս գործածես՝ որպէս զի ցաւը չի սաստկացած առաջն ատեն . պարզ կոկորդի ցաւի ալ շատ օգուտ ունի այս կառկառան :

Յ. Ա.

ՊԻՏԱՆԻ ՀՍՐՑՈՒՄՆԵՐ

10. Տուն մը կամ սենեակ մը վարձելու համար քանի՞ տարուան պայմանագրութիւն կրնայ կնքուիլ ըստ օրինի կալուածատիրոջ հետ :

ՕՏԱՐԱԿԱՆ ՄԸ

11. Տուն մը կամ այլ կայրւած մը ծախու առնուած ատեն օտարականի վրայ կրնայ դառնալ եւ ի՞նչ օրինօք :

ՕՏԱՐԱԿԱՆ ՄԸ

12. Մօտերս զաւակ մը ունեցած ըլլալով՝ կրնա շատ կը նեղուի կաթ տալու . ծծամայր բռնելն ալ ինձ անյարմար ըլլալուն՝ կուզեմ գիտնալ թէ պիպրոցն ըսուած շիշերով եւ կովու կամ այծի կաթով մեծցնելու համար ի՞նչ զգուշութիւններ ընելու է եւ միթէ վտանգ կայ այդ միջոցին մէջ :

ՇԷՖ ՏԸ ՍԳԱՍԻՐՆ . . . ԿԱՅԱՐԱՆԻՆ

ՏՆՏԵՍԻ

Ներկայ քիւս ընթերցասէր ազգայնոց կը ղրկուի ի ծանօ-
րութիւն : Բաժանորդագրութեան փափաքով բարեհաճին իրենց
հաւանութիւնն իմացնել սնորհութեան :

ԱՆՈՒԱՆՔ ԱՆԴԱՄՈՅ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ա. զնաւուր	Յովսէփ	էֆէնտի	Ճարտարապետ
Ա. Թահնասիրտէս	Միխայ	»	Ճանֆէսի
Ա. Ժտէրեան	Լեւոն	»	Պաշտօնեայ Պանքայի
Ա. Ժտէրեան	Տաճատ	»	Գրագիր
Ա. լաճաճեան	Արթին	»	Լօքանթաճը .
Ա. լեւթճեան	Գրիգորիս Արքեպս .	»	Պատր . փոխանորդ . վան
Ա. լեանաքեան	Արմենակ	էֆէնտի	Անտառաբան
Ա. լեանաքեան	Գրիգոր	»	Սրճարանապետ
Ա. լեանաք	Նշան	»	Պէյազճը
Ա. լթունեան	Սրապիտն	»	Պասմաճը
Ա. լլաչվէրտիեան	Յովհաննէս Գ .	»	Իշլէմէի
Ա. լլաչվէրտիեան	Նազարէթ Կ .	»	Լրագրավաճառ
Ա. կաեան	Պետրոս Կ .	»	Մանիֆաթուռաճը
Ա. կօնեան	Յարութիւն	»	Սըրմաքէշ
Ա. հմէտ	Էտէճ	»	Պաշտօնատար
Ա. զա չրախեան	Յարութիւն	»	Իշլէմէի
Ա. զճասուզեան	Գրիգոր	»	Ֆէսի
Ա. ճառեան	Խաչատուր	»	Ելեկտր . գործիքներ .
Ա. ճէմեան	Լուսաբեր	Տիկին	
Ա. ճէմեան	Մկրտիչ	էֆէնտի	Պաշտ . Հեռագրատան
Ա. միրեան	Կարապետ	»	Շէմսիյէի
Ա. յանեան	Նազարէթ	»	Վաճառական
Ա. յճեան	Աբրահամ	»	Հաղըրճը
Ա. յճեան	Յակոբ	»	Սարրաֆ
Ա. յճեան	Փիլիպպոս	»	Սարրաֆ
Ա. յվազեան	Յարութիւն	»	Թուղլաճը
Ա. նանիկեան	Սերովրէ Թ .	»	Վաճ . արդուզարդի

Անուշեան	Ազնիւ	Օրիորդ	
Անարիատես	Թօմաս	էֆէնտի	Սըրմաքէշ
Աշքեան	Խորէն	Արքեպս.	Վանահայր Արմաշու
Անտօնիատիս	Եօանիս Ա.	էֆէնտի	Երկրագործ
Աշճեան	Սարգիս	»	Եազմաճի
Աշճեան	Սիսակ Գ.	»	Գրաշար
Աշոտ	Միհրան	»	Վաճ. խուրտավաթի
Առաքելեան	Թագւոր	»	Պաշտօն. վաճառականի
Առաքելեան	Յովհաննէս	»	Նալճի
Առապեան	Արամ	»	Վաճ. չուխայի
Առապեան	Դրիգոր Գ.	»	Իշլէմէճի
Առապեան	Սարգիս Գ.	»	Իշլէմէճի
Ասատուրեան	Մանուկ	էֆէնտի	Ոսկերիչ
Ասատուրեան	Յարութիւն	»	Թօաֆճը
Արծիւեան	Սիհրան	»	Պոյաճը
Արշակ	Յակոբ	»	Վաճ. թղթի
Արշակեան	Երանուհի	Տիկին	
Արշակեան	Հայկ	էֆէնտի	Թղթավաճառ.
Արսէնեան	Գասպար	»	Գապճը
Արսլանեան	Վարդան	»	Գրավաճառ.
Աւետիսեան	Մանուէլ	»	Եազմաճը
Աւետիսեան	Գաբրիէլ	»	Զարֆճը
Բարմաքսըղեան	Մկրտիչ Գ.	»	Եազմաճը
Բէրտէճեան	Բիւզանդ Ա.	»	Քաղանճը
Գաբամաճեան	Տիգրան	»	Գրաշար
Գաբրիէլեան	Պետրոս	»	Ժամագործ
Գազարեան	Տիգրան	»	Իշլէմէճի
Գազանճեան	Համբարձում	»	Տողրամաճը
Գազանճեան	Մկրտիչ	»	Պաշտ. Հռոաքրատան
Գալբաքճը	Յարութիւն	»	Իշլէմէճի
Գալէնտէրեան	Մելգօն	»	Դերձակ դասատու
Գալֆաեան	Համբարձում	»	Վաճառական
Գամալեան	Կարապետ	»	Մաքսի գործակատար
Գայրքճեան	Գալուստ	»	Գրաշար
Գասպարեան	Կարապետ	»	Սեղանաւոր. Իզմիտ
Գասպարեան	Մհի. Արուս	Տիկին	
Գարակէօղեան	Դրիգոր	էֆէնտի	Սեղանաւոր
Գարունով	Գաբրիէլ Գ.	»	Վաճառականի գործակ.
Գավաֆեան	Աստուածատուր	»	Ոսկերիչ
Գավաֆեան	Յովսէփ Գ.	»	Գրավաճառ. տպագ.
Գէորգեան	Համբարձում	»	Թէրլիկճի

Գէորգեան	Մինաս Մ .	էֆէնտի	Գործակ . Պայպընաուս
Գէորգեան	Սարգիս	»	Գրաշար
Գըլըճեան	Յարութիւն	»	Ֆէսճի
Գըրլանկըճեան	Մկրտիչ	»	Պաշտ . Փողերանոցի
Գրիգորեան	Եղիազար	»	Սենեկապետ
Գրիգորեան	Խաչատուր	»	Սենեկապետ
Դրիսէփ	Միհրան	»	Գրադիր վաճառականի
Գրիսէփ	Պօղոս	»	Գրաշար
Գոչումեան	Յակոբ	»	Տպագրիչ
Դաւիթեան	Աւետիս Պ .	»	Մեքենագործ
Դաւիթեան	Յովհաննէս Յ .	»	Գաբու էլաթճը
Դարբինեան	Մառի Մ .	Օրիորդ	
Դիմաքսեան	Հմայեակ	Եպիսկոպոս	
Եաղըճեան	Յակոբ Մ .	էֆէնտի	վաճառական
Եախաճեան	Կարապետ	»	Եաղմաճը
Եաղչիպէկեան	Սարգիս	»	Գօմիսիօնճու
Եանքօ	Միլթիատի	»	Համալաճը
Եանքօ	Սթէֆանի	»	Համալաճը
Երւզպաշեան	Յարութիւն	»	Գրադիր փաստաբանի
Եոսյեան	Նազարէթ	»	Պաշտօն . մաքսի
Եոսյեան	Թովմաս	»	Պաշտ . Բէժիի Իզմիտ
Երամեան	Թուգուհի Պ .	Տիկին	
Երկանեան	Գառնիկ	էֆէնտի	Սարրաֆ
Եօրտամեան	Աւետիս	»	Փաստաբան
Ենովքեան	Ենովք Մ .	»	Գօմիսիօնճու
Զարդարեան	Գէորգ	»	Թղթավաճառ տպագր .
Զիլճեան	Քերովրէ	»	Զիլճի
Զոկրաֆիտի	Ժան	»	վաճառ . գործակատար
Զօրաեան	Գառնիկ	»	Կէօմէկճի
Զօրաեան	Խաչիկ	»	Դեղագործ
Զօրաեան	Նշան	»	Տէօքմէճի
Էգնաեան	Օգսէն	»	Ոսկերիչ
Էնքսէրճեան	Տէր Գաբրիէլ	Քահանայ	
Էսմէրեան	Բեդրակ	էֆէնտի	վալութաճը
Էտիլեան	Յակոբ	»	Դասատու
Էրզիւրիւմեան	Սարգիս	»	Բարասլան Պատր .
Թաղւորեան	Գրիգոր Մհի .	»	Պարտիզպան Իզմիտ
Թաղւորեան	Սինեքերիմ Ն .	»	Ճարտարապետ
Թաթարեան	Գէորգ	»	Պաշտօն . Մաքսատան
Թաչեան	Մկրտիչ	»	Թարգման 'ի Մաքս .
Թէմպէքճեան	Պօղոս	»	Թօնաֆճը

Թէոտորիտի	Ալէքսանտր	էֆէնտի	Ճանֆէսճի
Թ . Վարդերէս .	Յովհաննէս	»	Խոհարար
Թիւրեաքեան	Կարապետ Գ .	»	Վաճառական
Թիւրապեան	Սեպուհ	»	Գօմիսիօնճու
Թիւրքիւճեան	Յովհաննէս	»	Քէրէստէճի
Իսմայիլ	Հաքիլ	»	Պաշտ . Շէհիր էմանէթի
Իգնատիոսեան	Նունիկ	Օրիորդ	
Իտարէճեան	Աւետիս	էֆէնտի	Գրագիր սեղանաւորի
Իրանեան	Գրիգոր	»	Կօշկակար
Իւթիւճեան	Կարապետ Ս .	»	Լրագրապետ
Լազարիտէս	Բանայօթէս	»	Վաճառական
Լադեան	Յովսէփ	»	Կալուածատէր
Լիւլէճեան	Աւետիս	»	Կաշվաճառ
Լուսիկեան	Տիրատուր Բ .	»	Ներկարար
Լօքմակէօղեան	Ռուբէն	»	Գաղաղ
Խիւտավէրտեան	Մաքսուտ Ա .	»	Պաշտօն . Մաքսատան
Խաչատուրեան	Պայծառ	Օրիորդ	
Խոստիկեան	Յակոբ	էֆէնտի	Սրճարանապետ
Խուրտաճիզատէ	Մէհէմէտ Ս .	»	Վաճառական
Շաղիկեան	Սերովբէ	»	Վաճառական
Շաննիտէս	Աթհանաս	»	Պաշտօն . Պանքայի
Կարապետեան	Բարսեղ	»	Սենեկապետ
Կարապետեան	Եղիա	»	Կաշվաճառ
Կարապետեան	Միհրան	»	Քէրէստէճի
Կարապետեան	Մինաս	»	Կտաւագործ
Կարապետեան	Յարութիւն	»	Կօշկակար
Կէլկէլեան	Ստեփան	»	Քիւրքճի
Կիւլլապեան	Բեդրակ	»	Քէրէստէճի
Կիւլլապեան	Մանուկ	»	Քէրէստէճի
Կիւլլապեան	Միքայէլ Ա .	»	Պաշտօն . Տէրութեան
Կիւմիւլճեան	Քերովբէ	»	Վաճառական
Կլիցօս	Գօնսթանթէն	»	Վաճառական
Կտաւճեան	Գրիգոր	»	Սարրաֆ , Իզմիտ
Կտաւճեան	Նունիցա	Տիկին	Իզմիտ
Կօնտախճեան	Վարդան	էֆէնտի	Սրճարանապետ
Կրապօվսքի	Իկնասի	»	Աքօրտէճի
Հաճեան	Եղիազար	»	Պշտ . Պատրիարքարանի
Համբարձումեան	Խաչատուր	»	Սպասաւոր
Հայրապետեան	Եղիա	»	Սըրմաքէշ
Հայրապետեան	Հեղինէ	Տիկին	
Հանրման	Կարապետ	էֆէնտի	Ֆէսճի
Հանչէր	Սիմօն	»	Պաշտօն . Տէրութեան

Հիրցըլ	Եօհան Գ.	էֆէնտի	Վաճառական
Հիւնքեարպէյէն	Տիգրան	»	Պաշտօն. Տէրութեան
Ղազարոսեան	Մելիք	»	Զօպաճի
Ղարասէֆէրեան	Նշան	»	Սարրաֆ
Ճամճի զատէ	Ճէմալ	»	Պաշտօն. Տէրութեան
Ճէնազեան	Ղազարոս Մ.	»	Վաճառական
Ճէնազեան	Մաննիկ	Տիկին	
Ճիզմէճեան	Մարտիրոս	էֆէնտի	Սենեկապետ
Ճիզմէճեան	Նշան	»	Պամաճը
Ճիւաճեան	Տիրան	»	Վաճառական
Ճիւպէրեան	Տիգրան	»	Ճարտարապետ
Մազլըմեան	Բիւզանդ. Յ.	»	Դեղագործ
Մազլըմեան	Երեւում Յ.	»	Իշլէմէճի
Մալխասեան	Կիրակոս	»	Վաճառական
Մալխասեան	Միրաք	»	Վաճառական
Մախոսեան	Սինեքերիմ	»	Գօմիսիօնճու
Մակազեան	Խաչատուր	»	Վաճառական
Մամրէեան	Դանիէլ	»	Տէօքմէճի
Մամրէեան	Տ. Արիստակիս	Քահանայ	
Մանուկեան	Յովնաննէս	էֆէնտի	Սըրմաքէշ
Մարինեան	Բուբուլ	Տիկին	Վառնա
Մատթէոսեան	Սրբուհի	»	
Մաքրի	Տէլէմազ	էֆէնտի	Ճանֆէսճի
Մեծատուրեան	Ղազարոս	»	Վաճառական
Մեծատուրեան	Պօղոս	»	Սարրաֆ
Մէհէմմէտ շանի	Պէհմէտ	Պէյ	Պաշտօն. Տէրութեան
Մէհէմմէտ	Հայտար	էֆէնտի	Պաշտօն. Տէրութեան
Մէլիքեան	Նոյեմզար Է.	Տիկին	
Մէսթճեան	Յովնաննէս	էֆէնտի	Իշլէմէճի
Մէրեմ-գուլի	Երուանդ	»	Վաճառական
Մըսրեան	Գրիգոր	»	Վաճառական
Մըսրըլեան	Կարապետ	»	Ոսկերիչ
Մինասեան	Բենիամին	»	Անթիքաճը
Մխաքեան	Մինաս	»	Բ. տիրէքթ. Բէժիի գրծ.
Մխաքեան	Նեկտար	Տիկին	
Միւթէվէլլի	Վիշէն	էֆէնտի	Պաշտ. Տէրքօզի ընկ.
Միւլիւքեան	Երուանդ Յ.	»	Թահսիլար
Մկրտիչեան	Ազարիկ	»	Իշլէմէճի
Մկրտիչեան	Գրիգոր	»	Անթիքաճը
Մկրտիչեան	Պօղոս	»	Քոհարար
Մկրտիչեան	Սաղաթիէլ	»	Ոսկերիչ
Մովճեան	Գրիգոր Կ.	»	Սըրմաքէշ

Մոմճի օղլու	Ժան	էֆէնտի	Ճանֆէսճի
Մոսիօֆեան	Մկրտիչ Գ.	»	Սարրաֆ , Իզմիտ
Մովսէսեան	Ճանիկ	»	Սպասաւոր
Մուստաֆա	Նուրի	»	Պաշտօն . Պանքայի
Յակոբեան	Ովրեստէս	»	Քարա . Ա. Տ. Միութեան
Յարութիւնեան	Գառնիկ	»	Հազըրճը
Յովակիմեան	Մարիամ	Տիկին	
Յովակիմեան	Մհտ. Սերովբէ	էֆ .	Մանրավաճառ
Յովհաննէսեան	Սարգիս Մ.	»	Գօմիսիօնճու
Յովնանեան	Գառնիկ	»	Քարաուղար
Յովսէփեան	Ղազարոս	»	Խուրտավաթճը
Նազարեան	Յարութիւն	»	Վաճառական
Նալպանտեան	Թորոս	»	Ֆէսճի
Նաճարեան	Նէմզուր Յ.	Տիկին	
Նարինեան	Արրահամ	էֆէնտի	Գործակալ շոգենաւի ըն.
Նոֆթալի	Վիքթօրիաս	»	Գազազ
Նէֆի	Մէհէմէտ Սալիմ	»	Պաշտ . Թէլէկրաֆի վար.
Նիքօթեան	Յովհաննէս	»	Ֆինճանճը
Նշանեան	Կարապետ	»	Վաճառական
Նշանեան	Յակոբ	»	Վաճառական
Նշաստաճեան	Եղորդ	»	Արքունի ոսկերչագետ
Շահպազեան	Գրիգոր	»	Գործիտ . Պայպլ-Հաւոս
Շահպազեան	Մկրտիչ	»	Գազազ
Շապճեան	Յարութիւն	»	Քէօմիւրճիւ
Շառտօն	Չիչիլեա	Տիկին	
Շատանեան	Փելիքս	էֆէնտի	Հաւաքիչ Ա. Տ. Միութ .
Շառուորեան	Կարապետ	»	Սարրաֆ
Շիչէճեան	Սերովբէ	»	Նկարիչ
Շիչմանեան	Անդրանիկ	»	Մանիֆաթուռա
Շիչմանեան	Մաքսուտ	»	Մանիֆաթուռա
Շիրինեան	Ռուբէն	»	Եղանաճը
Շնորհքեան	Յովհաննէս Յ.	»	Պաշտօն . Պանքայի
Ոսկանեան	Նարիկ	Տիկին	
Ումէտեան	Յակոբ	էֆէնտի	Խոհարար
Ունճեան	Յովհաննէս	»	Ներկարար
Ունճեան	Յովհաննէս	»	Վաճառական
Ունճեան	Գրիգոր	»	Վաճառական
Ունճեան	Ներսէս	»	Թօհաֆճը
Չանկեան	Նիկողոս	»	Թիւթիւնճիւ
Չէչեան	Կարապետ	»	Վալութաճը
Չէչեան	Յակոբ	»	Վալութաճը
Չխարիկեան	Սարգիս Թ.	»	Շէմսիյէճի

Զպուքճեան	Միհրան	էֆէնտի	Ոսկերիչ
Զրախեան	Դասպար	»	Պաշտօն. Պանքայի
Զօլաքիտէս	Տիմիթրաքի	»	Դասատու
Պալլարեան	Համազասպ	»	Վաճառական
Պաղտասարեան	Ահարօն Մ.	»	Գործակատար Մաքսի
Պաղտասարեան	Սենեքերիմ Մ.	»	Երկաթավաճառ
Պաղտատեան	Գարեգին	»	Տպարանապետ
Պասմաճեան	Օննիկ	»	Թղթավաճառ
Պարտիզպանէն.	Դրիգոր	»	Գրագիր վաճառականի
Պէյլէրեան	Շուշան	Տիկին	
Պէնկեան	Թակոր	էֆէնտի	վաճառական
Պէրպէրեան	Գալուստ Գ.	»	Գրագիր
Պէրպէրեան	Գարեգին	»	Սարրաֆ
Պէրպէրեան	Մ. Յարութիւն	»	Եղմաճը
Պիլէզիկճեան	Յարութիւն	»	Երկաթագործ
Պիպէռճեան	Առաքել	»	Գրավաճառ
Պուտաքեան	Միսաք	»	Պատի Թուղթ վաճառ.
Պօղոսեան	Մ. Վարդան	»	Արճարանապետ
Պօղոսեան	Յովակիմ	»	Կիւմիւշճի
Պօյաճեան	Նշան Պ.	»	Փաստաբան
Պօչնակեան	Թակոր	»	Փաստաբան
Պօնալը	Մէհէմէտ	»	Պաշտօն. Տէրութեան
Ջիլեան	Կարապետ	»	Մաքինիստ
Ռուրինեան	Ամբրոսիոս	վարդապետ	
Ռօթթէնպուրկ	Շարլ	էֆէնտի	Երկրաչափ
Սալիհ	Շէվքէթ	»	Պաշտօն. Տէրութեան
Սահաթճեան	Յարութիւն Յ.	»	Գաղաղ
Սահաթճեան	Օննիկ	»	Վալութաճը
Սանտալճեան	Անտոն Յ.	»	Վաճառ. նուագարանաց
Սառաճեան	Յարութիւն	»	Արմաքէշ
Սարրաֆեան	Աղաւնի Թ.	Տիկին	
Սարրաֆեան	Իսկուհի	»	
Սարրաֆեան	Խնդիր	էֆէնտի	Սաաթճը
Սարգիսեան	Մարտիրոս	»	Բեռնակրաց քէշեա
Սարըեան	Միհրան	»	Գործակալ ապահովութ.
Սարիսի	Լէօնիտա	»	Թոհումճու
Սահրիշեան	Տիմոթէոս	Եպիսկոպոս	
Սաֆֆէթ		Պէյ	Պաշտօն. Տէրութեան
Սեթեան	Հեթում	էֆէնտի	Թօշաֆճը
Սէտէֆճեան	Արչակ Թ.	»	Մանիֆաթուռաճը
Սէտէֆճեան	Յովհաննէս	էֆէնտի	Պաշտ. վաճառականի
Սէֆէրեան	Թակոր	»	Կօշկակար

Սէֆէրեան	Սիմէոն	Եպիսկոպոս
Սէպգէվատեան	Յարութիւն	էֆէնտի Գրաշար
Սըվաճեան	Նազարէթ	» Ոսկերիչ
Սիանեան	Խաչատուր Ա.	» Հացագործ
Սիրունեան	Գարրիէլ	» Աքաւոր
Սիրունեան	Միքայէլ	» Թօհաֆճը
Ստավրիտէս	Յօթի	» Հազրճը
Ստեփանեան	Յակոբ	» Մէնկէնէճի
Վահան	Կարապետ	» Փայտովաճառ
Վառիկեան	Միքայէլ	» Եազմաճը
Վարդանեան	Յակոբ	» Երկաթագործ
Վարդանեան	Ռուբէն	» Վաճառական
Վէմեան	Յակոբ Գ.	» Վաճառական Զմիւռնիա
Վիրարոյժեան	Մկրտիչ Կ.	» Գործաւոր
Վոլօտեան	Գրիգոր	» Մանիֆատ. Պանտրում
Տէմիրճիպաչեան	Եղիա	» Հրապարակագիր
Տէր Յակոբեան	Կարապետ	» Սարրաֆ
Տ. Յարութիւն.	Էլիզա	Տիկին
Տ. Յարութիւն.	Յովհաննէս	էֆէնտի Աղօրէպան
Տէր Ներսէսեան	Տիգրան	» Վաճառական
Տ. Վրդանէսեան	Երուանդ	» Տէօքմէճի
Տէօյիւճեան	Երուանդ	» Ը. Գրագիր
Տէօյիւճեան	Համբարձում	» Կաշէվաճառ
Տիամանթիտիս	Ալէքսանդր	» Գրագիր վաճառականի
Տիրատուր	Յովհաննէս	» Դեղավաճառ
Տուրսուն	Անտօն	» Պաշտ. Արեւ. Երկաթ. Ըն.
Տօքթօրեան	Պաղտատար Գ.	» Շէմսիյէճի
Տօքթօրեան	Սարգիս	» Շէմսիյէճի
Յինկարիտէս	Արիսթօթէլիս	» Միջնորդ
Փանոսեան	Յովհաննէս Գ.	» Թղթավաճառ
Փափազեան	Արտեմ Խ.	Տիկին
Փափազեան	Գրիգոր	էֆէնտի Ունճու
Փափազեան	Խաչիկ Գ.	» Պաշտօն. Տէրութեան
Փափազեան	Կարապետ	» Խուրտավաթճը
Փափազեան	Նիկողոս Պ.	» Փարչաճը
Փափազեան	Նշան	» Սեղանաւոր
Փափազեան	Նշան	» Քարտուղար Պատրիար.
Փափազեան	Պօղոս Ս.	» Գործակատար վաճառ.
Փափազեան	Ստեփան Պ.	» Վարժապետ
Փափազեան	Տիգրան Զ.	» Ուսանող բժշկութեան
Փէշտիմալճեան	Պօղոս	» Սաչաքճը
Փիշտօֆճեան	Վահան	» Դերձակ

Փիրումեան	Գասպար Բ. Էֆէնտի	Սենեկապետ
Քաբարի	Բէրիկլի	» Ճանֆէսճի
Քաղաղեան	Խաչիկ	» Սափրիչ
Քասալէթեան	Անդրանիկ	» Մանրաժառանգ
Քայթանօրուլօ	Բանանի Բ.	» Եազմաճի
Քարաքաչեան	Գառնիկ	» Դեղադործ
Քզիրեան	Մարտիրոս Կ	» Փօլիցյաճի
Քէրէստէճեան	Յովհաննէս	» Քէրէստէճի
Քէօմիւրճեան	Յարութիւն	» Թարգման
Քէօսէեան	Ստեփան Մ.	» Պաշտօն. Տէրութեան
Քիպարեան	Մկրտիչ	» Գործակատար վաճառ.
Քլէօմէնիտէս	Լէօնիտա	» Դեղադործ
Քուլումճեան	Միհրան	» Երկրաչափ
Քսէնիտէս	Լազարիտէս	» Հազըրճը
Քսէնիտէս	Խրիսթօ	» Հազըրճը
Քրիստափորեան	Յարութիւն	» Գրաչար
Քսանթօրուլօ	Միխայիլ	» Թիւֆէնիճի
Քօնսթանթին	Ալէքսանդր	» Ճանֆէսճի
Օտապաչեան	Միքայէլ	» Պաշտօն. Պանքայի
Ֆարուղեան	Պաղտիկ	» Սրճարանապետ
Ֆէրմանեան	Մկրտիչ	» Վաճառական

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

Ալեանաքեան	Սեպուհ Մ. Էֆէնտի	Բիւսկիւլճի
Արտաշէս	Արթին	» Սանտաղեաճի
Աւճեան	Աղաւնի	Օրիորդ
Գարրիէլեան	Մաքսուտ	Էֆէնտի Բէրուքէր
Գալաֆեան	Արթին Ս.	» Սանտաղեաճի
Էնքսէրճեան	Հաճի Եղիա	» Ոսկերիչ
Թաթարեան	Բարթիկ	» Կէօմլէքճի
Խաչատուրեան	Աբրահամ	» Պաշտօն. վաճառականի
Հալաճեան	Գալուստ	» Կօշկակար
Հաճի Քեաղիմ	Իհսան	» Պաշտօն. Տէրութեան
Հաճի Քեաղիմ	Նիզամէտտին	» Պաշտօն. Տէրութեան
Հիւսէյին ՀիւսնիՄուսա Քեաղիմ	»	» Պաշտօն. Տէրութեան
Մաքալաճեան	Յովհաննէս Էֆէնտի	» Քաբամաճի
Մեսրոպեան	Գրիգոր	» Սանտաղեաճի
Մէհէմէտ	Խուրշիդ Ալի	» Մուալլիմ
Մէսճեան	Սեփոն	» Քաֆաֆ
Մինասեան	Գէորգ	» Սափրիչ
Միսաքեան	Մաքրուհի	Տիկին

Մօսիկեան Զ.	Նարդուհի	Տիկին
Զուհատար	Համոտի	էֆէնտի
Զպուգճեան	Փուլիկ Մ.	Տիկին
Սարանտի	Ստամաթ	էֆէնտի Սանտալեան
Սարգիսեան	Յակոբ	» կաղմարար
Սըլիեան	Մինաս	» Գրծկո. Վրժ. Պարտիզակ
Վանլըեան	Յակոբ	» Ոսկերիչ
Քաղաղեան	Սիմօն Պ.	» Թիւֆէնքճի
Քէսէճեան	Սեպուհ	» Սեղանաւոր
Ֆէնէրճեան	Մհտ. Թագուհի Զ.	Տիկին

Ա.Զ.Գ. — Վերագրեալ անուանց ցանկին մէջ եթէ սխալմունք մը տեսնուի ունեցած է, պէտք է գրութեամբ իմաց տալ Ս. Բեկեւեան Տնտեսական Միութեան Տնօրինութեան :

Ա.Բ. ՊԱՏ. Ա.Ն.ԳԱՄՍ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր ամսուան «Տնտես»ի միջոցաւ առաջին եւ երկրորդ կարգի ընկերաց ազդարարութիւնն եղաւ որ մինչեւ դեկտ. 27 իրենց հաշիւները լրացնեն : Բայց որովհետեւ ինչ ինչ կարգադրութեանց պատճառաւ՝ Նոյեմբեր ամսոյ թերթը Դեկտեմբերի կէսէն ետքը հրատարակուած եւ հետեւաբար ուշ զրկուած էր ընկերաց, վասն որոյ՝ թէ տեղացի եւ թէ մանաւանդ զաւառացի ընկերաց ոմանց կողմանէ եղած դիտողութեանց վրայ, իննամակալաց Ժողովոյ հաւանութեամբ յարմար դատուած է մի անգամ եւս ազդ. առնել : Ուստի ներկայիւս վերջնականապէս կը ծանուցուի որ՝ առաջին եւ երկրորդ կարգերէն եթէ ոք՝ մինչեւ յառաջիկայ փետրուար 28 իւր հիմնադրական եւ արձանագրութեան տրոց հաշիւն չի լրացնէ, իւր կարգը կորսնցնելով չի պիտի կրնայ առաջին կամ երկրորդ կարգի առաւելութիւնն վայելել : այնպիսիներու տեղ պիտի անցնին յաջորդութեան կարգաւ իրենց պարտականութիւնը կանուխ կատարողներն :

Սոյն առթիւ կը ծանուցուի նաեւ թէ՝ հիմնադրական առաջին 500 բաժինները գրեթէ լրացած լինելով, նոր անդամակցութեան փափաքողներէն չատերը չի պիտի կրնանք գոհացնել : ուստի ներկայ ընկերներէն եթէ կան այնպիսիներ որք թերեւս անկարող գտնուին իրենց չաբաթականները չարունակել, նոքա կրնան նամակաւ իմաց տալ տնօրինութեան որ հոգ տանի իրենց բաժիններն ուրիշ տրուելուն :

Ղալաթիա
Զիվէր Պէյ խան

Տնօրինութիւն
Արեւել. Տնես. Միութեան

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

Արեւելեան Տնտեսական Միութեան բաժանորդաց կողմանէ մինչեւ 1886 դեկտեմբեր 27 (Միութեան կազմակերպութեան 42^{րդ} շաբթուն վերջը) տեղի ունեցած շաբաթական վճարմանց, որոց ընդհանուր գումարն՝ ինչպէս կը տեսնուի՝ եղած է 90,460 զրուշ:

Թիւ անձի	Վ.հար. Ղ.րց.	Թիւ անձի	Վ.հար. Ղ.րց.	Թիւ անձի	Վ.հար. Ղ.րց.	Թիւ անձի	Վ.հար. Ղ.րց.	Թիւ անձի	Թիւ Ղ.րց.
1	600	51	510	61	10	92	500	125	420
2	550	52	520	62	40	93	540	124	520
2	560	53	40	63	10	94	520	125	80
4	500	54	560	64	550	95	520	126	500
5	280	55	510	65	500	96	500	127	520
6	500	56	570	66	520	97	520	128	500
7	40	57	560	67	200	98	500	129	220
8	100	58	40	68	200	99	500	150	520
9	520	59	500	69	500	100	500	151	500
10	410	40	500	70	550	101	550	152	520
11	50	41	500	71	500	102	500	153	520
12	510	42	540	72	500	103	500	154	500
13	560	43	550	73	500	104	580	155	240
14	580	44	250	74	540	105	550	156	500
15	500	45	220	75	500	106	500	157	240
16	1100	46	500	76	170	107	500	158	700
17	520	47	540	77	500	108	500	159	510
18	540	48	520	78	250	109	500	150	500
19	500	49	540	79	560	110	500	141	540
20	510	50	520	80	1100	111	500	142	520
21	540	51	440	81	540	112	500	143	700
22	550	52	540	82	540	113	500	144	60
23	520	53	500	83	560	114	100	145	500
24	520	54	50	85	520	115	500	146	500
25	500	55	250	86	560	156	500	147	500
26	40	56	180	87	240	117	500	148	560
27	500	57	550	88	560	118	540	149	80
28	500	58	600	89	500	119	450	140	520
29	220	59	500	90	500	120	500	151	40
30	520	60	80	91	500	122	280	152	150

Թիւ ւ ցնձի	Վ.հար. Ղ.րց.	Թիւ ւ ցնձի	Վ.հար. Ղ.րց.	Թիւ ւ ցնձի	Վ.հար. Ղ.րց.	Թիւ ւ ցնձի	Վ.հար. Ղ.րց.	Թիւ ւ ցնձի	Վ.հար. Ղ.րց.
153	500	190	560	250	50	276	150	317	90
154	500	191	40	251	500	277	500	318	150
155	340	192	520	252	170	278	150	319	280
156	500	195	150	253	170	279	260	320	70
157	550	194	550	254	500	280	560	321	200
158	500	195	540	255	500	281	500	322	120
159	500	196	40	256	500	282	500	323	140
160	500	197	560	257	110	284	270	324	40
161	540	198	90	259	10	285	280	327	140
162	540	199	160	240	110	286	280	329	120
163	560	200	550	241	500	289	500	350	80
164	50	201	560	242	40	290	280	351	180
165	560	202	550	244	120	291	290	352	80
166	500	205	500	246	250	292	290	353	260
167	410	204	500	247	220	293	250	354	60
168	250	205	500	248	20	294	120	355	60
169	40	206	840	249	260	295	500	356	160
170	500	207	500	251	140	296	210	357	70
171	550	208	160	252	220	297	220	358	520
172	500	209	220	253	260	298	40	341	50
173	500	210	510	255	80	299	220	342	550
174	500	211	500	256	80	300	500	345	20
175	500	212	500	257	260	302	550	344	40
176	500	215	560	258	120	303	500	346	80
177	520	214	500	259	120	304	500	347	80
178	540	218	550	260	560	305	500	348	120
179	460	219	170	261	260	306	500	349	20
180	500	220	500	262	60	307	140	351	20
181	40	221	500	263	220	308	10	352	40
182	500	222	500	264	540	309	500	353	20
183	250	225	240	265	180	310	150	354	40
184	540	224	550	266	560	311	120	355	20
185	60	225	550	268	420	312	150	356	40
186	500	226	540	269	80	313	140	357	40
187	540	227	510	270	270	314	240	Ղ.րց.	90460
188	40	228	510	273	250	315	140		
189	500	229	50	274	220	316	160		